

**PERINATAL VA CHAQALOQLIK DAVRIDA
PSIXOFIZIOLOGIK RIVOJLANISH XUSUSIYATLARI**

*Axborot texnologiyalari va menejment universiteti
Ijtimoiy fanlar fakulteti psixologiya fanlari bo'yicha
falsafa doktori (PhD)*

Egamberdiyev Farxod Tuxtayevich

Axborot texnologiyalari va menejment universiteti

Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 1-kurs talabasi

Esonova Shahnoza Cho'yanovna

Email: esonovashahnoza1@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada perinatal va chaqaloqlik davrida psixofiziologik rivojlanishning o'ziga xos jihatlari keng yoritilgan. Bola rivojlanishining dastlabki bosqichlarida nerv tizimi shakllanishi, reflekslar faoliyati, sezgi organlarining rivojlanishi hamda tashqi muhit ta'siri ilmiy jihatdan tahlil qilingan. Shuningdek, amaliy psixologiya yondashuvlari asosida bola rivojlanishida psixologik xizmatning ahamiyati ochib berilgan.

Kalit so'zlar: perinatal davr, chaqaloqlik, psixofiziologik rivojlanish, reflekslar, nerv tizimi, psixologik xizmat, rivojlanish.

Аннотация: В статье рассматриваются особенности психофизиологического развития в перинатальном и младенческом возрасте. Освещены процессы формирования нервной системы, развитие рефлексов и сенсорных функций. Особое внимание уделено роли психологической помощи в развитии ребенка.

Ключевые слова: перинатальный период, младенчество, развитие, рефлексы, нервная система, психологическая помощь.

Annotation: This article analyzes the psychophysiological development during the perinatal and infancy periods. It highlights nervous system development, reflex activity, and sensory growth. The importance of psychological support in early development is also emphasized.

Keywords: perinatal period, infancy, development, nervous system, reflexes, psychological support.

Inson rivojlanishining eng muhim bosqichlaridan biri perinatal va chaqaloqlik davridir. Ushbu davrda bola organizmining barcha tizimlari, ayniqsa markaziy nerv tizimi faol shakllanadi. Bu bosqichdagi rivojlanish keyingi psixik jarayonlar uchun poydevor vazifasini bajaradi.

Zamonaviy psixologik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, bola rivojlanishida faqat biologik omillar emas, balki psixologik va ijtimoiy omillar ham muhim rol o'ynaydi. Shu nuqtai nazardan, amaliy psixologiya yondashuvlari ushbu davrni chuqur o'rganishda katta ahamiyatga ega.

Perinatal davrda psixofiziologik rivojlanish

Perinatal davr homilaning ona qornidagi rivojlanish bosqichini o'z ichiga oladi.
Bu davrda:

1. Markaziy nerv tizimi shakllanadi;
2. Yurak-qon tomir tizimi faoliyati boshlanadi;
3. Sezgi organlarining dastlabki asoslari rivojlanadi.

Ilmiy tadqiqotlarga ko'ra, homila ona organizmi bilan uzviy bog'liq bo'lib, uning hissiy holati bola rivojlanishiga ta'sir ko'rsatadi. Masalan, onaning stress holati homilaning nerv tizimi rivojlanishida salbiy o'zgarishlarga olib kelishi mumkin [1. 45–61].

Egamberdiyev Farxodning ilmiy qarashlariga ko'ra, inson rivojlanishida dastlabki davrlarda psixologik muhitning ta'siri keyingi bosqichlarga nisbatan kuchliroq bo'ladi. Shu sababli, homiladorlik davrida psixologik barqarorlikni ta'minlash muhim hisoblanadi.

Chaqaloqlik davrida rivojlanish xususiyatlari

Chaqaloqlik davri tug'ilgandan keyingi birinchi yilni o'z ichiga oladi. Bu davrda bola rivojlanishi quyidagi jihatlar bilan tavsiflanadi:

- Shartsiz reflekslar ustunligi;
- Nerv tizimining jadal rivojlanishi;
- Sezgi organlarining takomillashuvi.

Bola dastlab reflektor harakatlar orqali atrof-muhitga moslashadi. Keyinchalik esa ijtimoiy reaksiyalar, jumladan kulish, yig'lash va tovush chiqarish orqali muloqot boshlanadi [2. 73–85].

Egamberdiyev ta'kidlaganidek, shaxs rivojlanishida dastlabki psixologik aloqalar muhim bo'lib, ayniqsa bola va ota-ona o'rtasidagi muloqot uning psixik rivojlanishini belgilaydi.

Tadqiqot metodologiyasi: Mazkur tadqiqotda quyidagi metodlardan foydalanildi:

1. Kuzatuv metodi;
2. Psixodiagnostik testlar;
3. Suhbat va tahlil usullari.

Amaliy psixologiya tajribasiga ko'ra, diagnostika va kuzatuv metodlari bola rivojlanishini baholashda asosiy vosita hisoblanadi [3.115-139].

Tahlil: Perinatal va chaqaloqlik davrida psixofiziologik rivojlanish quyidagi yo'nalishlarda kechadi:

1. Nerv tizimi rivojlanishi
Bola miyasi tez rivojlanadi va tashqi ta'sirlarga moslashadi.
2. Harakat rivojlanishi
Motor faoliyat asta-sekin murakkablashadi.
3. Sensor rivojlanish
Ko'rish va eshitish tizimlari rivojlanadi.
4. Emotsional rivojlanish
Bola ijobiy va salbiy emotsiyalarni namoyon qila boshlaydi [4.135-144].

Egamberdiyevning fikricha, psixologik rivojlanishda diagnostika va korrektsiya ishlari muhim bo'lib, ular bolaning rivojlanishidagi muammolarni erta aniqlash

imkonini beradi.

Perinatal va chaqaloqlik davr bolaning keyingi rivojlanishiga asos bo‘lib xizmat qiladi. Agar bu davrda yetarli psixologik yordam ko‘rsatilmasa, keyinchalik turli rivojlanish muammolari yuzaga kelishi mumkin.

Shu sababli:

- Ota-onalar bilan ishlash;
- Psixologik maslahatlar berish;
- Profilaktik ishlarni kuchaytirish
- Zarur hisoblanadi.

Amaliy psixolog faoliyati aynan shu bosqichda muhim bo‘lib, u bolaning sog‘lom rivojlanishini ta‘minlashga xizmat qilad [5.116-118].

Xulosa va takliflar:

Perinatal va chaqaloqlik davr inson hayotining eng muhim bosqichidir. Bu davrda:

Psixofiziologik rivojlanish asoslari shakllanadi;

Bola tashqi muhitga moslashadi;

Psixik jarayonlar rivojlanadi.

Shu asosda quyidagi takliflar beriladi:

Homilador ayollar uchun psixologik xizmatni kuchaytirish;

Chaqaloqlar rivojlanishini muntazam diagnostika qilish;

Ota-onalar bilan psixologik treninglar o‘tkazish.

Xulosa qilib aytganda, dastlabki rivojlanish bosqichida to‘g‘ri psixologik yondashuv bolaning kelajakdagi barkamol shaxs bo‘lib yetishishida muhim ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Boymurodov N. Amaliy psixologiya. – Toshkent, 2009. [316 bet].
2. Nishanova Z.T. Psixologik maslahat. – Toshkent, 2010. [248 bet].
3. Nishanova Z. Psixodiagnostika. Qurbonova Z., Abdiyev S. Psixodiagnostika. Toshkent, 2011. [304 bet].
4. Klyueva N.V. Pedagogik psixologiya. – Moskva, 2006. [399 bet].
5. Rogov E.I. Psixologik diagnostika. – Moskva, 2003. [384 bet].
6. Egamberdiyev F.T. Psixologiyaga oid ilmiy maqolalar. – 2021. [116-118-bet].
7. Эгамбердиев Ф. Т. СПОРТЧИЛАРДА ПРОДАВИЙ СИФАТЛАРНИ ШАКЛЛАНТИРИШ-ПСИХОЛОГИК МУАММО СИФАТИДА //PSIXOLOGIYA Учредители: Бухарский государственный университет. – №. 1. – С. 116-118.
8. Эгамбердиев Ф. Т. ПСИХОЛОГИЧЕСКАЯ СПЕЦИФИКА ПРОЯВЛЕНИЯ ВОЛЕВЫХ КАЧЕСТВ В СПОРТЕ //MODERN SCIENTIFIC CHALLENGES AND TRENDS. – 2021. – С. 24.

9. Egamberdiyev Farxod To'xtayevich. Sportchilarda frustratsion vaziyatlarning psixologik asoslari: nazariy va amaliy tahlil/ Ta'limda istiqbolli izlanishlar ilmiy jurnali/ 2025-yil 6-son, 1-qism
10. Egamberdiyev Farxod To'xtayevich. TA'LIM TIZIMIDA AMALIY PSIXOLOG FAOLIYATI. Innovatsion iqtisodiyot/ Ilmiy -amaliy jurnal. ISSN: 3030-315X ojs.qmii.uz 2025-yil. 3-son/ 11-14 betlar
11. Egamberdiyev Farxod To'xtayevich. O'spirin futbolchilarda frustratsion vaziyatlarni bartaraf etishning psixologik asoslari. Innovatsion iqtisodiyot/ Ilmiy -amaliy jurnal. ISSN: 3030-315X ojs.qmii.uz 2025-yil. 3-son/ 72-74 betlar
12. SHAXSNING IRODAVIY SIFATLARI VA ULARNI SHAKLLANTIRISHNIN PSIXOLOGIK MEXANIZMLARIEF Tuxtayevich PEDAGOGIK ISLOHOTLAR VA ULARNING YECHIMLARI 17 (02), 135-137
13. DIQQATNING CHET TILINI O'RGANISHDAGI AHAMIYATI. EF Tuxtayevich, U Niginabonu. CONFERENCE OF MODERN SCIENCE & PEDAGOGY 1 (7), 789-794
14. KICHIK MAKTAB O'QUVCHILARINING EMOTSIONAL HOLATI VA UNING O'QISHGA TA'SIRI/ EF Tuxtayevich. YANGI O'ZBEKISTON, YANGI TADQIQOTLAR JURNALI 3 (5), 386-389
15. IJTIMOY HAYOTDA SHAXSLAR O'RTASIDA O'ZARO PSIXOLOGIK MUAMMOLAR. EF Tuxtayevich. TANQIDIY NAZAR, TAHLILIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'OYALAR 1 (5), 273-376
16. ВЛИЯНИЕ ТЕМПЕРАМЕНТА НА ИНДИВИДУАЛЬНЫЙ СТИЛЬ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ. Ф Зиёхиддинова, ФТ Эгамбердиев. Инновационные исследования в современном мире: теория и практика 4 (4), 40-43
17. СПОРТЧИЛАРДА ИРОДАВИЙ СИФАТЛАРНИ ШАКЛЛАНТИРИШ-ПСИХОЛОГИК МУАММО СИФАТИДА. ФТ Эгамбердиев. PSIXOLOGIYA Учредители: Бухарский государственный университет 1, 116-118